

Entre la norma en ús i les propostes normatives: recerca, vehiculació, implantació

*Between norms in language use and norm proposals:
research, implementation, establishment*

Isidor MARI

Secció Filològica. Institut d'Estudis Catalans

Data de recepció: 27 de maig de 2014

Data d'acceptació: 25 de setembre de 2014

RESUM

En tractar de la implantació social de les normes lingüístiques, hem de tenir present que forma part d'una finalitat més important: aconseguir la qualitat de la llengua en els usos públics. Per tant, és el resultat d'un conjunt de factors i agents socials. Els estudis de J. Maurais sobre la norma lingüística i la qualitat lingüística en el context de Quebec són un bon referent. Les normes lingüístiques són primordialment socials i s'inscriuen en la variació lingüística. Actualment, la intervenció normativa ha de partir d'aquesta naturalesa social i variable de les normes. L'estandardització, com a establiment o implantació de les normes, és un procés cooperatiu, en què els resultats depenen de la coordinació sistemàtica entre l'autoritat normativa i els grans agents de la vehiculació.

PARAULES CLAU: norma lingüística, qualitat lingüística, variació lingüística, estandardització.

ABSTRACT

In dealing with the social establishment of linguistic norms, we must take into account that it is a part of a more important aim: achieving quality of language in public functions. It is therefore the result of a number of factors and social agents. J. Maurais' studies on linguistic norm and linguistic quality in the context of Quebec are good referents. Linguistic norms are primarily social and they are inscribed in language variation. Nowadays, any standardizing intervention must be based on the social and variable nature of language norms. Standardization as establishment or implementation of the norms is a cooperative process in which the results depend on the systematic coordination between the standardizing authority and the major agents involved.

KEYWORDS: linguistic norm, linguistic quality, language variation, standardization.

1. LA QUALITAT LINGÜÍSTICA DELS USOS PÚBLICS, OBJECTIU PRIMORDIAL¹

En aquest context, la primera afirmació que sembla necessari de fer pot semblar paradoxal a més d'un —i més pel fet que sigui el president de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) qui la fa—: la implantació de la normativa no és el més important dels nostres objectius, de cara a la plenitud funcional efectiva de la llengua.

En efecte: que la normativa estigui implantada satisfactòriament és una condició necessària (imprescindible, si es vol) de la plenitud funcional del català, però no és suficient ni ha d'ocupar el primer lloc en el procés d'aconseguir aquest objectiu.

De manera semblant a l'aprenentatge de la llengua, en què el domini de la norma no és suficient ni ha de ser el punt de partida, sinó que s'inscriu en el procés d'adquisició de la competència comunicativa i de la voluntat de comunicar (Marí i Strubell, ed., 2011), en el conjunt de la societat l'objectiu primordial és que, més enllà de la simple correcció normativa, tothom cerqui la qualitat lingüística de les comunicacions, sobretot en els usos públics.

L'objectiu final és que l'ús públic de la llengua presenti una qualitat lingüística satisfactòria en termes de variació i riquesa estilística, d'adequació de les formes lingüístiques als gèneres comunicatius, de bona estructuració interna dels diferents textos (siguin orals, escrits o multimèdia). Naturalment, tot això implica que aquests textos públicament rellevants no continguin transgressions normatives injustificades, però la seva qualitat no depèn tan sols de l'absència de transgressions normatives. I la consecució d'aquest objectiu més global i definitiu depèn d'una sèrie encadenada d'objectius o condicions prèvies.

2. LA QUALITAT DE LA LLENGUA?

La consciència que la qualitat de la llengua és una responsabilitat compartida ja és present en la política lingüística quebequesa des de fa temps. El 1996, a la proposta de política lingüística del Ministeri de Cultura i Comunicacions de Quebec (Ministère de la Culture et des Communications, 1996: 68) ja s'hi llegia:

1. Cal expressar el nostre agraïment als organitzadors de la I Jornada d'Estudi de la Implantació de la Normativa (Avalnorm, Universitat Pompeu Fabra, 6 de juny de 2013), perquè no sols permeté de compartir una sèrie de valoracions sobre l'estat actual de la implantació de la normativa, sinó que va contribuir a perfilar millor el paper de cadascú en el procés d'estandardització i a millorar les formes de col·laborar entre els diferents agents, ja que tant els ponents com els participants hi van aportar reflexions il·lustratives i propostes o crítiques ben útils de cara al futur. Així, el procés d'implantació de la normativa podrà avançar amb més efectivitat.

La bibliografia citada en el text ha quedat recollida en un document a part, juntament amb la dels altres treballs de la secció monogràfica.

la responsabilité de la pratique et de la diffusion d'une langue de qualité est répartie entre un grand nombre d'intervenants, dont plusieurs n'ont même pas conscience d'avoir une responsabilité en cette matière ou ont souvent tendance à l'oublier dans la quotidienneté de la parole et de l'écriture.

D'aquesta consciència sorgí la proposta *Maîtriser la langue pour assurer son avenir* (Conseil de la Langue Française, 1998), en la qual es fixen tres camps d'actuació complementaris:

- Assegurar que el sistema educatiu proporciona una competència satisfactòria en els diferents nivells, sense oblidar la importància de la formació dels ensenyants.
- Vetllar per la qualitat de l'ús públic de la llengua, especialment en els mitjans de comunicació de tot tipus, atenent també a la formació dels comunicadors.
- Garantir la qualitat de les comunicacions de l'Administració pública.

Els estudis de Jacques Maurais (especialment Maurais, 1999) constitueixen la fonamentació d'aquesta proposta, basada en una extensa consulta a un considerable nombre d'experts. Val a dir que Jacques Maurais ja havia publicat el 1983 amb Édith Bédard un interessant recull sobre la naturalesa de la norma lingüística (Maurais i Bédard, 1983) i poc després editaria un altre recull d'estudis sobre la crisi de la qualitat formal de la llengua usada públicament en diverses societats (Maurais, ed., 1985).²

Tant aquests treballs de Jacques Maurais sobre la qualitat lingüística com els posteriors (Maurais, 2008) contenen observacions molt interessants per al nostre context sociolingüístic. Com diu Maurais, cal evitar com sigui el derrotisme de la societat sobre la qualitat de la llengua i reforçar l'autonomia i la confiança lingüística dels usuaris.

Això no ens eximeix, evidentment, d'identificar i estudiar les deficiències, a fi d'obtenir una avaluació realista de la situació. Ens és imprescindible conèixer quins són els punts en què cal millorar la qualitat lingüística en els usos públics.

Però cal encertar en el diagnòstic, i trobar també els mitjans i els aliats idonis per tal de millorar la qualitat lingüística, evitant la culpabilització dels usuaris i centrant l'atenció més aviat en la *responsabilització dels principals actors socials* que hi intervenen, especificant quina part de responsabilitat hi tenen.

No és inútil recordar que l'informe de 1999 (Maurais, 1999) conté un primer apartat històric, en què subratlla aspectes que també són dignes de consideració en el nostre cas: la importància dels contactes amb una llengua dominant (l'anglès en el context quebequès, el castellà en el nostre); el distanciament entre els territoris de la llengua; l'evolució de l'aprenentatge escolar de la llengua; la dificultat de fixar una norma prou vàlida territorialment (la tensió *joual vs. francès estàndard*); la importància del món del treball i la formació professional; l'efecte de la intensa immigració, etc.

2. En aquest recull precisament hi ha un capítol sobre el català, degut a Albert Bastardas (1985), que pot servir per a valorar el camí recorregut des d'aleshores.

3. UN CONJUNT DE FACTORS INTERRELACIONATS

En aquest context, doncs, que té uns determinats antecedents històrics i sociolingüístics, convé tenir present que hi actua una sèrie de factors interrelacionats, dels quals depèn la consecució de la qualitat lingüística:

— És necessari que hi hagi orientacions normatives i *models lingüístics de referència* per als diferents usos i usuaris —i que resultin fàcilment accessibles, amb sistemes pràctics d'informació, d'assessorament i de resolució de dubtes. No es tracta tan sols d'establir criteris normatius: hi ha d'haver una presència públicament perceptible i generalitzada de mostres de tota mena de textos de qualitat en tots els àmbits de comunicació.

— Cal facilitar l'adquisició d'una sòlida *competència comunicativa* per part dels parlants (no sols una competència estrictament lingüística o normativa), i sobretot dels que difonen textos públicament rellevants. Més enllà del sistema educatiu formal, necessitem una oferta accessible i diversificada de sistemes d'aprenentatge lingüístic i de perfeccionament de les capacitats comunicatives específiques dels principals àmbits públics de comunicació.

— Els punts precedents pressuposen un grau raonablement elevat de *consciència de la importància de la qualitat lingüística entre els responsables* de les diferents formes de comunicació pública. Els professionals de la llengua saben (sabem) prou bé que l'existència de criteris lingüístics adequats i assequibles (que han proliferat en els darrers anys) no assegura per si sola la qualitat efectiva de les comunicacions reals.

Coincideixo amb els plantejaments de Francesc Xavier Vila en aquesta mateixa jornada: un bon marc sociolingüístic, conceptual i metodològic, és indispensable. En realitat, és la primera condició de la recerca i de la intervenció sobre la qualitat lingüística. La llengua és una activitat compartida: usar la llengua és dir(-se) i *fer junts* alguna cosa: la llengua és indissociable de l'activitat social, en totes les seves dimensions. No en va el títol del treball de Maurais (1999) associava l'objectiu de la qualitat lingüística a un projecte de societat. El moment actual de la societat catalana ens convida a tenir ben present aquesta associació.

4. LA NATURALESA EMINENTMENT SOCIAL DE LES NORMES

En observar la implantació de les normes, hem de partir de la base que les mateixes normes lingüístiques són de naturalesa primordialment social i que la variació és inherent a la llengua:

— Cada llengua és un repertori de varietats (tant funcionals com dialectals, entre les quals s'inscriu l'estàndard), i cadascuna porta implícites les respectives normes i els factors psicosocials que condicionen cada situació d'ús.

— La lingüística observa, identifica, explícita les normes: descriure ja és seleccionar i interpretar, com a pas previ a qualsevol intervenció normativa conscient (personal, corporativa o oficial).

— En qualsevol cas, les normes són preexistents a la intervenció normativa i un cop establertes socialment no són modificables unilateralment per una simple decisió de l'autoritat normativa. Pot ser-ne un exemple il·lustratiu el debat recent sobre l'acceptació normativa del *lo* neutre o abstractiu en els usos formals: en els inicis de la normativa fabriana, prescindir del *lo* abstractiu en el català literari va ser una proposta, però ara ja és una norma implantada socialment en l'estàndard formal, almenys de forma prou sòlida perquè qualsevol escrit formal que decidís transgredir-la acabés sent percebut com a inadequat.

5. LA DIVERSITAT INTERNA DE LES NORMES: LA VARIACIÓ EN LES ORIENTACIONS NORMATIVES

En aquest context actual, sociolingüísticament conscient, la intervenció normativa té com a àmbit d'aplicació no sols *una única varietat*, com podia induir a creure el conegut model de planificació lingüística d'Einar Haugen, que s'iniciava amb la selecció d'una sola varietat, sinó que comprèn un ventall de varietats.

L'orientació normativa ha d'incorporar la variació interna de la llengua (geogràfica, cronològica o generacional, social, estilística o funcional): les varietats i les normes corresponents. Evidentment, no pot pretendre d'intervenir sobre *totes* les varietats, sinó sobre les que integren la varietat estàndard (o hi tenen una certa proximitat): usos relativament formals, públics, supralocals, de discurs planificat.

Els usos més informals, particulars, locals i espontanis no solen ser objecte de la intervenció normativa. Els gèneres col·loquials de ficció, per exemple, poden tenir les seves pròpies convencions no normatives, si bé en el moment d'establir-les o revisar-les pot resultar útil la cooperació dels creadors amb lingüistes i acadèmics (Jornades, 2008; Bassols i Segarra, ed., 2010).

Avui, doncs, la naturalesa de la intervenció normativa, en gran part, consisteix en l'explicitació descriptiva de normes socialment vigents o establertes. La part més específica de les orientacions normatives, evidentment, es concentra en la identificació dels punts en què les normes subjacents en l'ús no presenten prou estabilitat: s'hi observen fluctuacions o vacil·lacions, que manifesten una variació no sistematitzada (i són, per tant, una font d'inseguretat per als usuaris).

6. L'ESTANDARDITZACIÓ, COOPERATIVA I INNOVADORA

És sobre aquests punts, que cal proposar orientacions de caràcter referencial que procurin respondre a l'interès general de la comunitat lingüística sobre l'evolució més desitjable de la llengua. I fins i tot en aquests casos, no és necessari entendre que són prescripcions o proscripcions inexcusables i d'aplicació absolutament general: no anul·len la llibertat responsable dels usuaris competents, que són els millors col·

laboradors en la implantació i la consolidació de normes més establertes en aquests punts de la llengua. La competència i el sentit de responsabilitat de cada usuari són les condicions d'una transgressió normativa justificada funcionalment i potencialment enriquidora per a les capacitats expressives de la llengua.

La llengua és una realitat evolutiva gestionada conjuntament —cooperativament— pels referents normatius (acadèmics o no, oficials o no) i pels usuaris més competents i més influents socialment.

D'altra banda, cal abandonar la idea que l'estandardització constitueix una restricció de la llibertat i la innovació lingüística: al contrari, tant en la llengua com en els altres camps de l'activitat social, l'establiment d'estàndards —si és encertat— tendeix a afavorir la variació i la innovació realment útil i a descartar la que no aporta utilitat funcional (Quaderns, 2007). No és cap paradoxa, sinó un fet general en tot procés cognitiu i en tots els camps de la pràctica social.

Els mateixos processos de conceptualització, que són la base de la capacitat referencial del llenguatge (inherent i imprescindible des dels orígens de la humanitat), tenen un caràcter selectiu que ens permet delimitar cadascun dels objectes de coneixement (*un arbre, un pi*), assignar-los una denominació estable i estalviar circumloquis i malentesos (per raons d'economia cognitiva i comunicativa).

La sociologia del coneixement (Berger i Luckmann, 1988) ho ha explicat fa temps: la construcció social de la realitat és un procés neològic constant. L'estandardització industrial n'és un exemple ben proper, ja que, com l'estandardització lingüística, tendeix a reduir la variació no funcional (Foray, 1991: no és pràctic que hi hagi moltes classes d'endoll elèctric diferents, com no ho és que hi hagi moltes formes diferents del mateix pronom: *nosaltres, nosaltros, nosatres, nosatros, naltros, noltros, natros, matros*, etc.) i tendir a la simplificació afavoreix l'expansió d'innovacions i variacions que sí que afegeixen valors funcionals nous (siguin aparells elèctrics més específics o recursos expressius lèxics i fraseològics que enriqueixen les capacitats semàntiques del llenguatge).

7. LA IMPLANTACIÓ DE LES ORIENTACIONS NORMATIVES COM A CANVI DELS HÀBITS DE COMPORTAMENT

També és cert que en el procés d'implantació de les normes lingüístiques hi tenen una importància especial els factors psicosocials. I cal tenir en compte que no és sempre igual de fàcil d'intervenir en cadascun dels moments o aspectes de la implantació.

Podem organitzar i fins i tot planificar l'accessibilitat de les orientacions normatives, amb sistemes de difusió i d'assessorament més i més eficaços, però l'adquisició i la interiorització d'aquestes orientacions normatives passa per processos de socialització complexos (com els diversos sistemes d'educació, més espontanis o més formals i institucionalitzats).

L'adopció de les propostes normatives en el comportament real (el seu ús efectiu)

encara és molt més dependent de criteris subjectius d'adequació, propis de cada situació comunicativa (en cada context, un parlant es troba amb condicionaments psicosocials variables: probablement no activarà les mateixes normes, encara que les hagi interioritzat, en els usos particulars, els professionals o els institucionals).

Sobretot, hi ha situacions en què les opcions lingüístiques estan fortament marcades per l'expressió de la identitat o l'estat d'ànim subjectius de l'emissor (i són moments més propicis a la transgressió). Inversament, hi ha situacions comunicatives en què aquesta expressió de la identitat o l'estat psicològic estan més desactivats (com són les comunicacions formals pròpies d'un rol institucional).

El procés d'implantació es mou dins d'aquestes complexitats, i hem pogut constatar moltes vegades que tot —absolutament tot— requereix el seu temps i que res —absolutament res— es pot donar per definitivament impossible: *bústia* o *segell* eren propostes lèxiques que fa tan sols trenta anys semblaven difícilment incorporables a l'ús corrent...

La implicació dels intermediaris o mediadors i la capacitat de promoure l'adhesió dels destinataris de les propostes normatives és crucial. Enfoquem la implantació de les propostes normatives com una sèrie de processos psicosocials de canvi en els hàbits de comportament. En aquests processos cal tenir en compte quins són els moments «naturals» de canvi —els moments en què és corrent que tingui lloc una socialització, primària o secundària: és aleshores quan la receptivitat dels destinataris és màxima i resulta més fàcil l'adquisició i la interiorització de nous hàbits (Marí, 2012).

D'altra banda, en aquests processos hi té un paper important que les persones que han d'assumir el nou comportament s'identifiquin empàticament amb algun grup social de pertinença (del qual formen part) o de referència (que tenen com a model) que ja comparteix l'hàbit de comportament que es vol difondre.

És així com els comitès tècnics de terminologia, que consensuen les propostes neològiques i són referents per al seu propi sector d'especialitat, esdevenen mediadors de gran eficàcia en la implantació dels nous termes. De manera semblant, organitzar grups de treball amb professors que són referents en el camp de la didàctica de la llengua pot facilitar l'elecció de les millors pràctiques d'ensenyament i aprenentatge dels punts més complexos en l'adquisició de la competència lingüística. O en el món de la creativitat cultural i comunicativa, la realització de seminaris en què els guionistes, creadors o comunicadors intercanviïn experiències i consensuïn criteris estilístics amb lingüistes de referència pot fer que avanci més ràpidament la millora qualitativa dels diferents gèneres i registres de la comunicació audiovisual...

Aquesta és una dinàmica habitual en qualsevol procés de canvi social, i també en tots els aspectes de la planificació lingüística, que sempre m'ha agradat de definir com una intervenció organitzada per tal de propiciar un conjunt sistemàtic de canvis en una sèrie de processos sistemàtics preexistents: l'èxit d'aquestes intervencions depèn, en primer lloc, de la capacitat d'identificar en quins moments del procés habitual de funcionament del sistema pot resultar més efectiva cada proposta de canvi; en segon lloc, de la cooperació que siguem capaços d'establir amb els agents que més poden afavorir la incorporació del canvi, i finalment, de prioritzar la reducció de

les resistències al canvi, més que l'increment de les pressions perquè el canvi sigui acceptat (Lippitt, Watson i Westley, 1958).³

8. PRIMACIA DE LES COMUNICACIONS PÚBLIQUES FORMALS

En el fons, per tant, l'eficàcia de les intervencions tendents a millorar la qualitat lingüística (inclosa la implantació de les orientacions normatives) no s'ha de cercar tant en les comunicacions de caràcter particular entre les persones, sinó més aviat en les comunicacions públiques de les persones que difonen missatges rellevants i de gran abast social, en exercici d'un rol professional o en nom d'una entitat o corporació, pública o privada.

És en aquest tipus de comunicacions on cal centrar l'atenció i on es manifesta la responsabilitat dels mateixos professionals i, sobretot, dels directius de les organitzacions a què pertanyen, en la voluntat d'assegurar la qualitat lingüística. Aquesta exigència s'hauria de donar tant per interès propi, per la importància que té la qualitat de les comunicacions per a la mateixa imatge de la seva pròpia organització, com per un sentit inexcusable de responsabilitat social, per la repercussió pública, a vegades enorme, que tenen les seves comunicacions.

9. ALGUNES INICIATIVES EN CURS I SUGGERIMENTS

En conclusió, mirant endavant, podem detallar algunes de les actuacions que té en curs la Secció Filològica i que aspiren a contribuir a la millora de la qualitat lingüística de les comunicacions públiques. També comentarem alguns suggeriments concrets, relacionats amb les diferents ponències d'aquesta jornada.

En primer lloc, durant aquest any 2013 en què s'ha commemorat el centenari de les *Normes ortogràfiques* de l'IEC, un grup de treball de la Secció Filològica ha preparat una nova versió d'aquestes normes, que seran aprovades i publicades el 2014. S'ha decidit que es difonguin en una obra específica, complementària de la nova gramàtica (a la qual després també farem referència). Ho justifica el caràcter autònom de les regles d'escriptura (i de l'escriptura mateix) respecte a la resta de criteris gramaticals.

La Secció va acordar també que fos una obra que contingüés específicament allò que és normatiu en l'ortografia, sense incloure-hi —com s'ha fet en altres llengües— moltes altres convencions ortotipogràfiques generals que no són específiques d'una llengua concreta i que són susceptibles de variació dins d'una mateixa llengua (l'ús dels signes de puntuació, de les majúscules, dels tipus de lletra, etc.). La preparació d'uns criteris ortotipogràfics més generals serà l'objecte d'un treball posterior que també promourà la Secció.

Així mateix, es pot avançar que s'hi introduiran algunes innovacions ortogràfiques

3. Kurt Lewin és el primer que va introduir la idea del camp de forces en els processos de canvi social.

d'intenció simplificadora, però no seran normes significativament diferents de les actualment establertes. La Secció valora que el procediment que s'ha seguit fins ara de fer petits canvis puntuals i successius —com la substitució de la grafia *rera* per *rere* (i derivats) o l'adopció dels finals en *-es* en els mots d'origen clàssic, com *atles* o *Pitàgores*— suscita menys dificultats d'adopció i d'implantació que la realització de canvis més nombrosos —fins i tot si són raonables, d'abast relativament reduït i meticulosament preparats i consensuats. Les controvèrsies recents que s'han produït amb les reformes ortogràfiques del francès o l'alemany semblen indicar que, precisament pel fet d'haver estat presentades públicament com a simplificacions importants, han suscitat resistències molt més intenses que les previstes (a part que l'hàbit d'identificació visual dels mots és especialment resistent a qualsevol canvi).

Pel que fa a la nova gramàtica normativa, que ha estat objecte d'un llarg procés d'elaboració, podem avançar que es troba en la fase de revisió de la redacció final dels capítols, en el ple de la Secció. Alguns dels participants en la jornada d'Avalnorm hi han intervingut directament o han estat consultats sobre punts concrets que havien estudiat especialment. Podem assegurar que s'hi ha fet un esforç especial d'inclusió i ordenació de la variació geogràfica i estilística del conjunt de parlars catalans i confiem que el resultat compensarà l'espera.

Hi ha la voluntat, a partir d'aquesta nova gramàtica, d'establir sistemes adequats de cooperació amb els dos grans àmbits de vehiculació de les propostes normatives: l'ensenyament i la comunicació de massa. Amb aquesta finalitat ja s'han iniciat contactes amb experts en la didàctica de la llengua i amb professionals de la comunicació. També podria ser especialment útil, com s'ha dit en aquesta jornada d'Avalnorm, centrar l'atenció en els dubtes més consultats en el sistema d'assessorament Optimot o fer una anàlisi dels errors més freqüents en el camp educatiu —per exemple, en les proves d'accés a la universitat. Això ens permetria abordar proactivament i cooperativament els casos que més necessiten aclarir els usuaris.

En aquest moment s'ha iniciat també, amb un altre grup de treball específic que coordina Miquel Àngel Pradilla, el procés d'actualització i compleció de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, I. Fonètica* sobre la qual s'han fet també comentaris ben interessants en aquesta jornada.

Pel que fa al lèxic, les Oficines Lexicogràfiques i la Comissió de Lexicografia de la Secció duen a terme de manera continuada un procés d'actualització del *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC), aprofitant el seguiment de les innovacions lèxiques que identifica l'Observatori de Neologia dirigit per M. Teresa Cabré. En la seva intervenció en aquesta jornada, Judit Freixa ha subratllat encertadament la necessitat de tenir presents les condicions sociolingüístiques que intervenen en la implantació del lèxic normatiu. Usant el DIEC com a corpus d'exclusió es pot fer un seguiment cronològic, geogràfic i tipològic de les dades seriadades disponibles, a fi d'identificar casos en què la intervenció orientadora pot tenir més efectivitat. La Secció Filològica té en aquest moment pràcticament enllestit un altre treball que pot respondre a aquestes necessitats clarificadores: la proposta d'estàndard oral relativa a la variació lèxica, que ha coordinat Joan Veny.

En el camp de la terminologia, com s'ha exposat en aquesta jornada, hi ha hagut treballs singularment importants de seguiment de la implantació. Ja hem apuntat abans que el mateix procés de normalització dels termes té molt present la implicació dels sectors d'usuaris del lèxic de cada camp d'especialitat. La difusió dels termes, al seu torn, busca sempre la màxima coordinació amb els sectors organitzats d'usuaris —sigui amb propostes de vocabularis breus amb motiu d'esdeveniments concrets, com són els congressos de telefonia mòbil, sigui amb diccionaris o reculls més extensos preparats i difosos en estreta relació amb les organitzacions de l'àmbit respectiu. Els estudis presentats en aquesta jornada ens poden suggerir formes d'incidir més efectivament en l'ensenyament superior o en la identificació i la superació de factors sociolingüístics de resistència que limiten la implantació real dels termes.

10. UN BALANÇ GLOBAL RAONABLE

Si hem de fer un balanç global de l'estat de la implantació de les propostes normatives de Fabra i l'IEC en el conjunt de la comunitat lingüística, assumint les limitacions que s'han exposat al llarg d'aquesta jornada, ens cal admetre que els resultats han estat raonablement satisfactoris, considerades les dificultats sociolingüístiques i polítiques en què s'han hagut de produir la difusió i la familiarització dels usuaris amb la norma estàndard.

L'aprenentatge i l'ús públic de la llengua en els diferents territoris de la llengua s'han desplegat de manera molt desigual en aquest darrer segle, i pertot hi ha hagut obstacles importants. La incorporació massiva de població de procedències molt diverses als nostres territoris —centenars de milers en les darreres dècades— no permetia esperar que la competència lingüística o el domini formal de les normes de la llengua catalana haguessin arribat a un grau prou satisfactori. Seria injust (és injust, com es fa de vegades) atribuir les deficiències innegables que encara observem sobretot a la incapacitat dels docents i comunicadors o a l'excessiva complexitat de la gramàtica, l'ortografia o el lèxic de la nostra llengua.

En aquest context, voldria suggerir que els estudis de la implantació de la normativa, tant els que promou encertadament el grup Avalnorm com els que es facin des d'altres grups, tinguin en compte que hi ha estadis successius diferents en el procés d'implantació: després del moment inicial de coneixement i de reconeixement conscient de les propostes normatives, hi ha una fase d'interiorització —que es produeix en edats diverses, segons el progrés de la socialització i de la plena incorporació com a ciutadans adults i actius a la societat. El paper de les organitzacions en què s'inscriuen aquests ciutadans (el grau de compromís actiu que tinguin amb la consecució de la qualitat lingüística) és especialment rellevant en la consecució d'un nivell efectiu d'implantació de les propostes. D'altra banda, com hem apuntat, els sistemes d'observació i seguiment de la implantació no poden oblidar que hi ha situacions comunicatives més formals o més espontànies, en les quals el comportament lingüístic d'una mateixa persona pot ser diferent respecte a les normes que té interioritzades.

En qualsevol cas, com dèiem a l'inici, una trobada com aquesta resulta extraordinàriament útil a l'hora d'identificar els punts en què és més eficaç actuar i les formes de cooperació que permetran avançar millor cap a la qualitat lingüística desitjada.

Insistiria doncs, per acabar, en aquest marc més ampli en què ens convé situar els estudis sobre la implantació de la normativa: la consecució de la qualitat lingüística en els usos públics més rellevants. L'experiència quebequesa pot resultar també en aquest cas especialment il·lustrativa. A part de l'estudi de J. Maurais (2008) que abans hem esmentat, semblen dignes d'atenció les recomanacions del Conseil Supérieur de la Langue Française (2009) en aquest sentit:

— Pel que fa a la consecució de la competència (*maîtrise*), els punts clau són l'aprenentatge en el sistema educatiu, la incorporació de la població nouvinguda, l'aprofundiment en l'alfabetisme o literacitat (la cultura escrita) i el respecte general dels drets lingüístics dels consumidors en els usos públics de la llengua.

— En el progrés de la qualitat lingüística, al seu torn, els punts crucials són la formació lingüística dels ensenyants (acompanyada de bons sistemes d'acreditació i de selecció) i el perfeccionament lingüístic dels gèneres informatius dels mitjans de comunicació (Marí, 2009).

Esperem que en futures trobades puguem constatar que s'han produït progressos en tots aquests aspectes. Els treballs aplegats en aquesta jornada sens dubte hi hauran contribuït significativament.